

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Δρ. Κωνσταντίνος Φίλης στο Reader: Ο Ερντογάν δεν επιθυμεί μία «θερμή» κατάσταση με την Ελλάδα

ΣΤΕΛΛΑ ΚΕΜΑΝΕΤΖΗ

Δευ, 29/01/2018 - 07:30

Ο Δρ. Κωνσταντίνος Φίλης διευθυντής Ερευνών του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων και επικεφαλής του Τομέα Ρωσίας- Ευρασίας & ΝΑ Ευρώπης του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων μέσα από τη συνέντευξή του στο **Reader.gr** σκιαγραφεί το ρόλο της Τουρκίας και τη στάση του Ερντογάν. Αναλύει την κατάσταση που επικρατεί στη γειτονική χώρα, τις σχέσεις με τα άλλα κράτη και τις ΗΠΑ αλλά και την χώρα μας λέγοντας ότι «παρά την ένταση των τελευταίων μηνών, ο Ερντογάν δεν επιθυμεί μία «θερμή» κατάσταση με την Ελλάδα». Σημαντική είναι η αναφορά του στην επιφυλακτικότητα των Ευρωπαίων για την προοπτική της Τουρκίας να μετεξελιχθεί σε «ενεργειακό πνεύμονα» της ΕΕ καθώς και για τη διάθεση φυσικού αερίου από Ισραήλ, Κύπρο, ίσως και Αίγυπτο μέσω Ελλάδας.

Με αφορμή την κυκλοφορία του νέου σας βιβλίου με τίτλο «Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν» από τις εκδόσεις Παπαδόπουλος τελικά «είναι ικανή η Άγκυρα να αναθεωρήσει τον στρατηγικό της προσανατολισμό»;

Αν εννοείτε μία ριζική αναθεώρηση, πιστεύω πως όχι. Ωστόσο, η πολιτική κατεύθυνση των τελευταίων δεκαετιών έχει εκ των πραγμάτων μερικώς τροποποιηθεί. Η Τουρκία, άλλωστε, προβαίνει σε συνεχείς τακτικιστικούς ελιγμούς προκειμένου να αντιμετωπίσει τα στρατηγικά της αδιέξοδα: είτε πρόκειται για την έλλειψη σταθερών συμμαχιών (όπως έμοιαζαν κατοχυρωμένες τα προηγούμενα χρόνια) είτε για την υποχώρησή της στον μουσουλμανικό και αραβικό κόσμο (ενώ πόνταρε στις αραβικές εξεγέρσεις για να αποκτήσει ερείσματα στις «νέες» ηγεσίες σε Λιβύη, Αίγυπτο, Συρία) ή για να ανασχέσει την ισχυροποίηση των Κούρδων της Συρίας, των οποίων η συσχέτιση με τους ομοεθνείς τους της Τουρκίας ανησυχεί εύλογα την τουρκική ηγεσία. Όπως αναφέρω στο βιβλίο, ο Ερντογάν αισθάνεται προδομένος από τη Δύση: μεταξύ άλλων, χρεώνει στις ΗΠΑ ανάμειξη στο αποτυχημένο πραξικόπημα, στους Ευρωπαίους χλιαρή υποστήριξη αρχικά και εν συνεχεία έλλειψη κατανόησης για την ανάγκη εκρίζωσης του δικτύου Γκιουλέν (εντός και εκτός Τουρκίας), καθώς και πολυδιάστατη στήριξη εκ μέρους της Ουάσινγκτον στους Κούρδους της Συρίας. Οι παραπάνω αιτιάσεις και ο πύρινος λόγος του Τούρκου προέδρου σε βάρος της Δύσης (εν μέρει και για την ικανοποίηση του εγχώριου ακροατηρίου) έχουν επιβαρύνει το κλίμα με τη Δύση. Έτσι, η Άγκυρα στρέφεται προς ευκαιριακές συμπράξεις, όπως αυτή με τη Ρωσία, με προφανή στόχο να επανακάμψει στο Συριακό, και κυρίως στο μουσουλμανικό και αραβικό κόσμο, θέλοντας να εξελιχθεί σε επίκεντρο αυτού. Όμως, η Ανατολή δεν μπορεί να υποκαταστήσει τη Δύση και τη θεσμική διασύνδεση της Άγκυρας με αυτή. Τυχόν ανατροπή του υφιστάμενου προσανατολισμού, όπως αναλύεται διεξοδικά στο βιβλίο «Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν» θα καθιστούσε την Τουρκία μία χώρα της Μέσης Ανατολής με όλα τα παρεπόμενα...

Μπορούμε να μιλάμε για μια οριστική μετάβαση από την κεμαλική στην ερντογανική Τουρκία ή για μια νέα ταυτότητα της ήδη υπάρχουσας ερντογανικής Τουρκίας;

Στο βιβλίο «Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν» αφιερώνεται ένα κεφάλαιο που απαντά αναλυτικά στο ερώτημα σας. Η επικράτηση του πολιτικού Ισλάμ, μίας κοινωνικά συντηρητικής ταυτότητας με αναφορές στο (ένδοξο) οθωμανικό παρελθόν είναι γεγονός. Ο Ερντογάν απελευθέρωσε συνειδητά (και εξακολουθεί να το πράττει) τα πιο πρωτόγονα ένστικτα της τουρκικής κοινωνίας με τη θρησκεία και την ανατολίτικη ταυτότητα ως σημείο αναφοράς. Αυτό εξάλλου δεν εξυπηρετεί μόνο εκλογικά το ΑΚΡ (εφόσον το 65+% των Τούρκων αυτοπροσδιορίζονται ως συντηρητικοί και θρησκευόμενοι), αλλά διαμορφώνει τις συνθήκες για την ανάδειξη της χώρας σε

μητρόπολη του Ισλάμ. Η τουρκική ηγεσία καλλιεργεί μεθοδικά τον ρόλο της προστάτιδας δύναμης των απανταχού Μουσουλμάνων, έχοντας, μάλιστα, μετατοπιστεί από την υποστήριξη κατά κύριο λόγο των τουρκογενών πληθυσμών. Τα παραδείγματα πάμπολλα: (ενδεικτικά και μόνο) οι αιτιάσεις εναντίον άλλων μουσουλμανικών χωρών ότι σιωπούν μπροστά στη γενοκτονία των Ροχίνγκια στη Μιανμάρ, η ανάληψη πρωταγωνιστικού ρόλου στην καταδίκη της απόφασης των ΗΠΑ να αναγνωρίσουν την Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του Ισραήλ, οι κατηγορίες σε βάρος της ΕΕ ότι διακατέχεται από ισλαμοφοβία, οι έμμεσες νουθεσίες προς την Ελλάδα για τη μειονότητα της Θράκης, κ.α. Όλα αυτά διευκολύνονται και τροφοδοτούνται από την εγχώρια στροφή προς τις μουσουλμανικές ρίζες, με την προώθηση μίας αντίστοιχης ταυτότητας ως της ανερχόμενης συλλογικής συνείδησης της Τουρκίας του Ερντογάν. Η υφιστάμενη κατάσταση πολύ δύσκολα θα τροποποιηθεί στο προβλεπτό μέλλον, ενώ ακόμη και αν ενταθούν οι αναταράξεις στην οικονομία, η πλειονότητα των Τούρκων θα πιστώνει στον Ερντογάν το γεγονός ότι τους έβγαλε από τη μιζέρια και την ανέχεια των περασμένων δεκαετιών.

Ποιος θα είναι ο αντίκτυπος των αλλαγών αυτών στην οικονομία και φυσικά που βρίσκεται η Ελλάδα απέναντι σε όλες αυτές τις εξελίξεις;

Ο Ερντογάν και το κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) ξεκίνησαν τη θητεία τους το 2002 με την υιοθέτηση ενός φιλελεύθερου οικονομικού προγράμματος, στοιχείο που τους διαφοροποιούσε από το παραδοσιακό τουρκικό πολιτικό Ισλάμ. Η ανάπτυξη της οικονομίας, άλλωστε, αποτέλεσε το ισχυρό χαρτί του Τούρκου προέδρου, κινδυνεύει, όμως, να μετατραπεί σε αχίλλειο πτέρνα του. Στα χρόνια της κυριαρχίας Ερντογάν, ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού που βρισκόταν στο οικονομικό και κοινωνικό περιθώριο επί Κεμαλιστών, βγήκε από την απομόνωση και βρήκε τρόπο έκφρασης. Ναι μεν οι οικονομικές ανισότητες έχουν διευρυνθεί, όμως, ο Τούρκος πρόεδρος πιστώνεται την αποφτωχοποίηση αρκετών Τούρκων καθώς και τη δημιουργία μίας νέας μεσαίας τάξης, με ισλαμική αυτή τη φορά ταυτότητα. Ασφαλώς, όπως πράττει κάθε ηγέτης που θέλει να επιβιώσει πολιτικά, παράλληλα, προωθήθηκε η ανάδυση μίας καινούργιας επιχειρηματικής ελίτ, η οποία διασυνδέεται με τον πρόεδρο.

Η Ελλάδα επηρεάζεται από τις εγχώριες εξελίξεις στην Τουρκία και πιο συγκεκριμένα την ακραία πόλωση μεταξύ Ισλαμιστών-Κεμαλιστών αλλά και τη σύμπλευση Ερντογάν-Εθνικιστών, όπως βέβαια, και από τις δυσχέρειες που αντιμετωπίζει η τουρκική εξωτερική πολιτική. Όλα αυτά ασκούν πίεση στην τουρκική ηγεσία και ανάλογα τις εξελίξεις η κατάσταση αποσυμπιέζεται με την επίδειξη δύναμης σε άλλα μέτωπα, όπως αυτό του Αιγαίου και της Κύπρου. Παρά την ένταση των τελευταίων μηνών, ο Ερντογάν δεν επιθυμεί μία «θερμή» κατάσταση με την Ελλάδα. Συνάμα, όμως, η νέα φυσιογνωμία της γείτονος επηρεάζει ανάλογα και τη συμπεριφορά της στο περιφερειακό και διεθνές γίγνεσθαι, όπως και η κακοφόρμιση των σχέσεων της με τη Δύση. Η Τουρκία προσδοκά, άλλωστε, πως σε βάθος χρόνου θα έχει ενδυναμωθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε δεν θα χρειάζεται να πολεμά για να υποστηρίξει τον αναθεωρητισμό της.

Έχουμε απομακρυνθεί από πιθανό ενδεχόμενο να γίνει η Ευρώπη όμηρος ενεργειακά της Τουρκίας; Ποια είναι η θέση της χώρας μας αλλά και της Κύπρου;

Η γειτονική μας χώρα έχει απολέσει την αναγκαία αξιοπιστία και προβλεψιμότητα που πρέπει να κατέχει ένα τόσο σημαντικό για την ασφάλεια τροφοδοσίας της ΕΕ διαμετακομιστικό κέντρο. Αυτό δεν σημαίνει ότι αρκετά από τα ενεργειακά σχέδια, κυρίως φυσικού αερίου, που παρακάμπτουν τη Ρωσία και αφορούν στον νότιο ευρωπαϊκό διάδρομο δεν θα συμπεριλαμβάνουν την Τουρκία. Αλλά, θεωρώ ότι αντιθέτως με το πρόσφατο παρελθόν (2002-2012), όταν οι Βρυξέλλες σχεδόν επιζητούσαν τη συμμετοχή της Άγκυρας στα projects φυσικού αερίου ως εργαλείο επιρροής και διατήρησής της στο ευρωπαϊκό άρμα αλλά και αντιστάθμισμα στη ρωσική επιρροή, πλέον οι Ευρωπαίοι είναι πιο επιφυλακτικοί έναντι της προοπτικής η Τουρκία να μετεξελιχθεί σε «ενεργειακό πνεύμονα» της ΕΕ. Το μεγαλύτερο τεστ αναμένεται να λάβει χώρα στην ανατολική Μεσόγειο. Η προοπτική διάθεσης φυσικού αερίου από Ισραήλ, Κύπρο, ίσως και Αίγυπτο (εφόσον δεν χρησιμοποιήσει το κοίτασμα Zor για εγχώρια χρήση και μόνο) προς την Ευρώπη μέσω Ελλάδας, είτε με την πόντιση υποθαλάσσιου αγωγού ή με τη διαμετακόμιση υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) από τα υφιστάμενα δύο εργοστάσια της Αιγύπτου στην Ελλάδα είναι – παρά τις δυσκολίες, ιδίως στην περίπτωση του πρώτου σεναρίου- ελκυστικότερες και ασφαλέστερες εναλλακτικές έναντι της Τουρκίας. Τυχόν εμπλοκή της τελευταίας όχι ως αγοραστή αλλά ως διαμετακομιστή προς την ευρωπαϊκή αγορά, θα ενσωμάτωνε τις αβεβαιότητες που τη χαρακτηρίζουν.

Είναι πασιφανές ότι υφίσταται αμερικανοτουρκική κρίση. Μόλις προ ολίγων ημερών ο Ταγίπ Ερντογάν εξέδωσε ταξιδιωτική οδηγία εναντίον των ΗΠΑ. Τι συνεπάγεται αυτό;

Οι αμερικανοτουρκικές σχέσεις έχουν επισκιαστεί από αρκετά ζητήματα. Η υπόθεση Ζαράμπ, του Ιρανού με τουρκική και αζέρικη υπηκοότητα επιχειρηματία, ο οποίος κατηγορείται για άρση του εμπάργκο εναντίον του Ιράν, με τον ίδιο να εκθέτει υπουργούς, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τραπεζικούς μεγαλοπαράγοντες, ακόμη και τον ίδιο τον Ερντογάν, ισχυριζόμενος ότι οι κινήσεις του είχαν την ανοχή και σε κάποιες περιπτώσεις την έγκρισή τους, είναι ο κορυφή του παγόβουνου. Το Κουρδικό ζήτημα και ο Γκιουλέν αποτελούν το υπόστρωμα και οι τακτικισμοί της Τουρκίας με Ρωσία και Ιράν (με τη μεν πρώτη οι σχέσεις με το ΝΑΤΟ βρίσκονται σε χαμηλό βαρομετρικό, το δε δεύτερο έχει βρεθεί εξ'αρχής στο στόχαστρο του Τραμπ) συμπληρώνουν το παζλ. Θέματα όπως αυτό με τις θεωρήσεις διαβατηρίων, τις ταξιδιωτικές οδηγίες και ιδίως το περιεχόμενο αυτών (ευθείες αναφορές για κίνδυνο συλλήψεων) καταδεικνύουν το αρνητικό κλίμα, αλλά και τη δυσκολία άμεσης αποκλιμάκωσης.

Στο Συριακό και δη το Κουρδικό, που βρίσκεται στην κορυφή της λίστας της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, η εξαπόλυση της επιχείρησης εκδίωξης των Κούρδων από την πόλη Αφρίν είναι χαρακτηριστική της έντονης καχυποψίας της Άγκυρας για τις προθέσεις της Ουάσινγκτον. Ουσιαστικά, η πρώτη ανέλαβε το στρατιωτικό και γεωπολιτικό ρίσκο ώστε αφενός να μετριάσει τον κουρδικό κίνδυνο (που θεωρεί ότι έχει γιγαντωθεί χάριν της πολυδιάστατης υποστήριξης των Αμερικανών), προλαβαίνοντας την εξαγγελθείσα απόπειρα δημιουργίας μίας συνοριοφυλακής 30 χιλιάδων, αποτελούμενη κυρίως από Κούρδους, αφετέρου και κυρίως προκειμένου να εξαναγκάσει τη δεύτερη να ξεκαθαρίσει τη θέση της: με το YPG/PYD ή με την Τουρκία. Μάλιστα, φαίνεται πως ο Ερντογάν πόνταρε στην αλλοπρόσαλλη πολιτική Τραμπ (και στο Συριακό), συναισθανόμενος ότι ο Λευκός Οίκος στερείται συγκροτημένου πλάνου και άρα δεν έχει να φοβηθεί τίποτα, αντιθέτως έχει την

ευκαιρία να επιβάλλει τη δική του ατζέντα. Βέβαια, η αμετροέπεια που χαρακτηρίζει τη γειτονική χώρα πιθανόν να της στερήσει τα οφέλη σε περίπτωση επικράτησής της στο πεδίο της μάχης, από τη στιγμή που θέτει μαξιμαλιστικούς στόχους, όπως η άμεση αποχώρηση των Αμερικανών από την Μαντζίμπ. Συν τοις άλλοις, η εξαγγελίες Ερντογάν για επέκταση των επιχειρήσεων σχεδόν σε όλη τη συνοριακή γραμμή με τη Συρία δεν μπορούν παρά να θορυβούν το καθεστώς Άσαντ, με συνέπεια να θελήσει μέσω των συμμάχων του να τις μπλοκάρει.

<https://www.reader.gr/news/politiki/dr-konstantinos-filis-sto-reader-o-erntogan-den-epithyme-mia-thermi-katastasi-me-tin>